

ԳԵՈՐԳ ՍԹԷՖԵՆՍԸՆԻ

ՀԱՐԻԻՐԵՄԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԵ

Յունիսի 9ին բոլոր Անգղիոյ մէջ մեծամեծ հանդէսներով հռչակուեցաւ Գէորգ Սթէֆէնսընի հարիւրեմեան տարեգարձը, հեղինակ շոգեշարժ դորժեաց, ծնած յամին 1781 յունիսի 9ին, ի Հոսով՝ երկաթուղեաց կայարանին մէջ ի պատիւ իրեն յիշատակի քար մը կանգնուեցաւ:

Այս դարուս մէջ ոչ որ յօդուտ մարդկութեան այնպիսի բարերարութիւն մը ըրած է՝ ինչպէս Սթէֆէնսըն, իր գիւտովը, հրատարակեց խաղաղութեան և աշխատութեան յաղթանակը, ստեղծելով իրենց ի յատագրութիւն, անչափ բազմութիւն շահուց, թէ մեծատանց և թէ աղքատաց համար. դիւրացընելով ժողովրդեան հաղորդակցութիւնը, իրենց սորվեցուց մէկգմէկ յարգել և սիրել, Ուրչափ սովոր արգիլուեցան, որչափ ձախորդութիւններ չուտով դարմանեցան, վիշապային կրակին շնորհիւ զոր անգղիացի ճարտարագործը կապեց մարդկանց կառքին հետ որպէս զի գործուէութեան ծառայեցընեն:

Տպագրութիւնը պէտք չէ զանց ընէ իրեն ներկայացած առիթները մեծամեծ մարդկանց յիշատակը գովելու համար, որը ճշմարտապէս մարդկութեան բարեացապարտը եղաւ. ուստի չենք ուզեր թողուլ անցիկ Սթէֆէնսընի հարիւրեմեան տարեգարձը առանց յիշելու իր ազնուական կենաց նախնական գործերը, զարմանալի օրինակ քաջասրտութեան և յարատևութեան ի բարի, իր քաղենք Սամուէլ Սմայլի գրած ճոխ կենսագրութենէն, որուն կրկին տպագրութիւնը նոր եղաւ, հարիւրեմեան տարեգարձին պատճառաւ:

Գէորգ Սթէֆէնսըն ծնաւ Անգղիոյ պզտի վիլլամ գիւղին մէջ, Նիւքասլ

քաղքին ածխահանքին մօտ: Իր հայրը ականահատ մ'էր, որ ողորմելի ռոճիկով մը կ'ապրէր, և Գէորգ իր վեց որդւոց երկրորդը եղաւ, Հազիւ հասակը առաւ, անկէ ուզեց օգուտ քաղել, և իր առաջին պաշտօնը եղաւ կտրելը արածել: Դուտով ընդունուեցաւ աշխատելու ածխահանից մէջ, ուր նրբամիտ հանճարովի և եռանդեամբ մեծաքայլ յառաջագիմեց, այնպէս որ տասնեօթը տարեկան իր հօրմէն աւելի մեծ պաշտօն մը կը վարէր: Սակայն տեսնելով իր տգիտութեան պատճառած վտանգը, տասնևութ տարեկան սկսաւ կարդալ և դրել սորվիլ հանգստեան ժամուց մէջ, և քիչ ժամանակուան մէջ գիտութեան նախակրթանքը սորվեցաւ: Բաննումէկ տաւրեկան ամուսնացաւ:

Երբոր Սթէֆէնսըն երեսունեք տարեկան էր, 1814ին իրմէ հնարած պզտիկ, դանդաղ, նախնական շոգեշարժ գործիք մը սկսաւ ընթանալ, ածխոյ փոխադրութեան համար, բովքին երկաթուղոյն վրայ: Այս մեքենան և ուրիշ ասոնց նմանները քանի մը տարի տեղեցին, առանց շատ ուշ դրուելու, և այն ժամանակ շատ փորձեր ըրաւ, և կատարելագործեց իր գիւտը: Վերջապէս կրցաւ զայն փորձով ցուցնել մեծագոյն դործիքներով, օգնութիւն գտնելով հանճարեղ դրամատիրովմէ մը՝ կառուոյց երկաթուղի մը ածխաբեր երկիրներու մէջ, միշտ ածխոյ փոխադրութեան համար, վասն զի այն ատեն և ոչ իսկ երազի մէջ կը մըտածուէր, զայն ճանապարհորդաց փոխադրութեան ծառայեցընելու:

Երկաթուղոյն գիծը շինուեցաւ հանդերձ օրագրաց ծաղրածութեամբ և ճարտարապետաց ընդդիմադրութիւն: Սթէֆէնսըն արուեստէն չէր, չէր կըր-

Թուած ճարտարապետութեան մէջ. անոնք չէին ուզեր քննութեան առնուլ և ոչ իսկ տեղեկութիւն ստանալ իր փորձերուն վրայ: Ինչ որ կ'առաջարկէր ընել, իրեն ամեն կողմանէ « անհնարութիւն » կը ցուցնէին մարդիկ: Շոգեշարժ գործի մը չէր կրնար ընթացաւ ժամը տասուերկու մը, յետոյ պիտի վանուէր հովէն, և այլն, և այլն: Մնապարծ իմաստակ մը աւելի առաջ դնաց, և յանձն առաւ նախաճաշի տեղ մեքենայի անիւ մը ուտել, եթէ կարենար մէկ ժամուան մէջ տասը մը: Պէտք ընթանալ շոգեշարժ գործիք մը: Այլ շատ ժամանակ չանցաւ որ Գէորգ Սթէֆէնսըն և իր Հոբերգոս որդին հասարակաց ներկայացուցին Ռոքքէդ անուն հրթիռն (ֆիշէնք) որ այնպէս արագութեամբ կ'ընթանար որ երկու վայրկեանի մէջ մէկ անգլիական մըն կը կտրէր, և այս եղաւ նախամայր մեր օրերուն երևելի և կարող շոգեշարժ գործեաց: Այն ատեն Սթէֆէնսըն առնալարից ճանապարհորդները փոխադրելու ծառայութիւնը, և արտասանեց իր երևելի կանխասացութիւնը, որուն վրայ այն ժամանակ շատ ծաղրածութիւններ ըրին, այսինքն թէ կը մտնենար այն օրը յորում աւելի քիչ պիտի արժէր գործաւորի մը երկաթուղիով ճանապարհորդել քան ոտքով:

Յամին 1824 Մէնստըր և Լիվրքուլ քաղաքաց քանի մը գլխաւոր գրամատեարք առաջարկեցին երկաթուղի մը հաստատել հանդերձ տեղաշարժ գործիքներով, ճանապարհորդները փոխադրելու համար: Մակայն այս խնդիրն խորհրդարանին ներկայանալով, մերժուեցաւ. շատ ուժով ընդ դիմացան կառաց, իրանցից և երկիրներու տեարք, և Սթէֆէնսըն, վատահամբաւ ըլլալով իրեն հակառակորդ գլխաւոր ճարտասանէն, բոլորովին լքաւ: Նաև իր բարեկամներէն շատերը ալ իր վրայ հաւատք չունեցան, և այս իր կենաց մէջ տխուր պարբերութիւն մը եղաւ: Բայց գործոյն շարժիք այսպէս շատ

յաղթուած չհամարեցան իրենք զիրենք. յետագայ ժողովոյն մէջ ներկայացուցին առաջարկը, և այն անգամ ընդունելութիւն գտաւ ժողովոյն երկու կողմերէն ալ: Անմիջապէս Սթէֆէնսըն գլխաւոր ճարտարապետ առնուեցաւ: Երկաթուղոյն շինութեան աշխատանքները ծանր էին, և մեծամեծ դժուարութիւններ կ'ընծայէին: Որինապի համար, կար ընդարձակ, ճախնային կիզահողոյ հանք մը, որ Ձէգմա կը կոչուէր. այս ճահճին մօտ հաւտատուն ճամբայ մը պիտի շինուէր: Թէպէտ և մեծամեծ ճարտարագործք զայն համարեցան ձեռնարկ մը դոր ողջամիտ մարդ մը յանձն չէր առնուր, սակայն Սթէֆէնսըն անդրդուելի կերպով շարունակեց, և հետեանքը այն եղաւ որ ճախնային երկաթուղին գծին լաւագոյններէն մէկն եղաւ: Լիվրքուլէն մինչև Մէնստըր եղած երկաթուղոյն կատարումը, եղաւ սեպտեմբերի 1830ին, և Սթէֆէնսընի կենացը մէջ յաղթական պարբերութիւն մը եղաւ: Այն գծին բացումը ազգային դիպուած մը համարուեցաւ, և մեծ հանդիսով հռչակուեցաւ, առաջիկայութեւ վելլինկինդսին զբոսին, Պաշտօնէից ժողովոյն նախագահին և ուրիշ մեծամեծ մարդկանց: Այն օրուրէն ի վեր տեղաշարժ գործեաց դէմ հակառակութիւն նուազեցաւ, մինչև բոլորովին դադրեցաւ, այնպէս որ մեզի համար ներկայ վիճակիս մէջ ծաղրական կ'ըլլայ այնպէս մը տածեն իսկ: Այն ժամանակ ուրիշ շատ գծեր սկսան շինուիլ որոնց շինութեան համար միշտ կ'ապաստանէին Սթէֆէնսըններու:

Յամին 1845 իր Պեւճիոյ մէջ ըրած ճանապարհորդութեմ ժամանակ, Սթէֆէնսըն մեծ հանդիսով ընդունուեցաւ Լէոքուտ թագաւորէն և իր ժողովրդէնէն, և շատ ախորժեցաւ տեսնալով Պրիւքսէի ժողովրդական պալատին մէջ իր համբաւաւոր Ռոքքէթ մեքենային օրինակը: Քիչ մը ժամանակ առաջ քաջուած էր իր արուեստին գործունեայ հոգեբէն, իր տեղը որդւոյն

թողով: Արդէն հարստացած էր, և կրցեր էր գնել տուն մը կեդրոնական կոմսութիւններուն մէջ, որուն մէջ կ'անցընէր իր երջանիկ և պատուեալ օրերը: Այս մարգա մարմնով և բարոյապէս կորովի, թուշունները սաստիկ կը սիրէր: Համբերութեամբ կը մշակէր իր պարտեզը, և իր հաւատքը հանքածխէն և շոգիէն վերջը, ծաղիկներուն, պտուղներուն, և իր զանազան գիտներուն մէջ դրած էր: Շատ գիրք կարդալ չէր սիրեր, իսկ լոսակցութիւն շատ կ'ախորժէր: Թէպէտ և ամեն բանէ առաջ ճարտարագետ , այլ նաև

խորին մտածող էր գիտնական խնդրոց մէջ, և գրեթէ ամենին չկար հայեցողական փիլիսոփայութեան և կամ խորին իմաստութեան առարկայ մը, յորում ինքը գործածած չլլար մտաց կարողութիւնները նախնական և ընդարձակ գաղափարներ կազմելու նըկատմամբ:

Մեռաւ 1848ին օգոստոս 12ին 'ի Չէսթրֆիլտ, մեծարեալ, սիրեալ և ողբացեալ: Իրեն 'ի յիշատակ շատ արձաններ կանգնուեցան, որոնցմէ վերջինը չէ նաև Դուրինի շոգեկառաց կայարանին գիմացիին:

ՀԱՆԴԵՍ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՎԻՊԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԾՆՈՂԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆՆԱՅԻ

(Ծնա Պր. Բ. էջ 169):

Գ Լ Ո Ւ Խ Դ.

Հրիտակ. — Մարքեզէն եկած լուրեր:

Մարքեզուհւոյն շատ մեծ հետաքրքրութեան նիւթ եղև Թորթոնի ասացածն, և կը փափաքէր գիտել թէ ով է արգեօք հրամանատարին հրիտակատարն: այն կտակն որ զինքը ճոխ ժառանգութենէ մի կը զրկէր՝ շատ ցաւայի բան էր, ուստի միայն գրաւ որ ասոր վրէժն Տիւպուս լէն առնու: ուստի ուժով մի զանգակին ժապաւենէ քաշեց: Աննա յառաջ նետուեցաւ որ երթայ Տիւպուսան կողէ, ըսյց մայրն չեխելով մէկ գի հրեց զինքն: մայրն ու պուստրն մի և նոյն կասկածի մէջ էին: Աննա ստանել էր Թորթոնի իր վրայ նետած խիստ ու պատռալեց հայեցուածն, և նորա արհարամորհական ու զայրացած նոյնաւորէն՝ կը կասկածէր թէ Թերեալին է Թորթոնի ասացած երբանիկ անձն: մարքեզուհւոյն ալ հրամանատարին Աննայի վրայ ունեցած սէրն գիտելով՝ որչափ ալ իւր երկան վերայ անհանգիստ էր՝ սակայն իր զգացած ցաւոց մեծագոյն մասն այնպիսի ժառանգութենէ մի զրկուած լինելուն համար էր: Չանգակն զարնուածին պէս՝ ծառաներն ներս վազեցին:

— Տիւպուսան ուր է, ասաց մարքեզուհւոյն:

— Տիւպուսան հոս չէ, տիկին:

— Գալուռ պէս թող հոս գայ: Էջ գիտեր ուր է:

— Այո, տիկին, կարծեմ:

— Շատ լաւ, գնացէք ասացէք որ շուտ գայ: Ծառաներն գուրս էլին, ու Աննա ապշած մօրն հետ մինակ մնաց՝ որ իրեն գառնալով աւաց: լսեցիր, օրիորդ, Թորթոնի ասացածն:

— Այո, տիկին, յուսամ որ Աստուած վեհանքն պաշտպան մի առաւ և իմ հօրս:

— Ես ալ նոյնն կը յուսամ: հապա քնջ տեսաւ մեծ քեռույդ: համար, իրեն յառաջագոյն պատրաստած կտակին և թողած ժառանգուութեան վրայ:

— Ինչ կարեմ ստէ, տիկին, հազիւ թէ այս ասացած բառերը կը հասկնամ:

— Մի թէ ինքն քեզ խորհուրդ հարցուցած էր:

— Ինչ, տիկին:

— Նորա միտքն լէիր գիտեր, քեզ բան մի իմացուցած էր:

Երբ Աննա պատասխան պիտի ասար, Տիւպուսան ներս մտաւ: Տիկինն բարկացած ձայնով մի հրաւայեց որ եղածն մանրամասն պատմէ: իսկ սպաւաւորն խիղճն բանի մի վրայ չզարնող մարդու մի հանդարտութեամբն՝ շուտով նորա հրամանն կատարեց, ու հաստատ ձայնով մի այսպէս սկըսաւ խօսել: « Տիկին, հրամանատարին կամքն